

ОРФОВ ИНСТРУМЕНТАРИЈУМ У РАДУ СА ПРЕДШКОЛСКОМ ДЈЕЦОМ

Наташа Ђајић

Анстракт: Истраживање о примјени Орфовог инструментаријума у раду са дјецом предшколског узраста усмјерено је на анализу избора инструмената и музичког изражавања код дјечака и дјевојчица. Кроз активност „Осмисли своју пјесму“ у којој су дјеца експериментисала са различитим Орфовим инструментима истраживане су њихове склоности у одабиру инструмената. Резултати су открили значајне разлике у преференцијама, гдје су дјечаци често бирали инструменте који истичу ритам и енергију, док су дјевојчице чешиће бирале мелодичне инструменте који омогућавају изражавање емоција и мелодија. Ово истраживање указује на значај прилагођавања музичких активности како би се подржао разнолик развој дјеце кроз музику, као и на потребу за инклузивним приступом музичком образовању.

Кључне ријечи: Орфов инструментаријум, предшколски узраст, преференције, музичке активности.

УВОД

Периоди највеће осјетљивости на музику су од шестог мјесеца до друге године, као и између пете и шесте године. Инструменти који се користе у раду са предшколском дјецом треба да буду једноставни за руковање, да подстичу креативност и да су блиска дјечијем начину размишљања. Управо такви инструменти су дио Орфовог инструментаријума који су предмет овог рада. Карл Орф је истакнути њемачки композитор и педагог 20. вијека који је прилагодио значајан број класичних и народних инструмената дјечијем узрасту. Заједничка особина ових инструмената је да се њима веома лако рукује и то што су погодни за рад. Њима се постиже максимална активност предшколске дјеце. Подјела његовом инструментаријума врши се према звуку, на ритмичке и мелодијске.

ЗНАЧАЈ И КАРАКТЕРИСТИКЕ УПОТРЕБЕ ОРФОВОГ ИНСТРУМЕНТАРИЈУМА У РАДУ СА ПРЕДШКОЛСКОМ ДЈЕЦОМ

Данас предшколска установа представља најважнију образовну институцију која има за циљ остваривање више различитих функција, од којих је култура једна од најважнијих. Дјеци треба омогућити да што више буду у додиру са живом музиком (Марјановић, 2023).

Музичке особине дјеце предшколског узраста

Дијете је способно да опажа музичко дјело у цјелини што је врло важно за формирање естетских критеријума и развоја. Дијапазон гласа се шири и учвршћује. Дијете постаје самосталније у пјевању. У предшколском добу карактеристичан је однос дјетета према инструменталној музици, јер је склоно бучној и дисонантној музици. Због тога развијају љубав према инструментима, а посебно удараљкама (Јовановић и сар., 2016). Током пете године дјеца са разумијевањем почињу да усвајају текст пјесмице и осјећају повезаност мелодије и ријечи, препознају карактер музике, као и инструменте на којима се мелодија изводи. Од шесте године долази до наглог развоја мелодијских и ритмичких видова музичких способности (Ђурковић Пантелић, 1998).

Родитељи и васпитачи треба да буду свјесни значаја правилног васпитања дјеце предшколског узраста у процесу формирања свестране личности. Предшколску дјецу треба

упознати са приступачним вокалним и инструменталним дјелима. Пјевање је на примјеренији облик музике у предшколском периоду што одговара физичком, функционалном и психичком развоју дјетета. Нови тонови и ријечи изоштравају дјечија чула. Развијање ритмичког осјећаја представља један од најсложенијих проблема. У току рада са дјецом најбитније је одржавати темпо, развијати осјећај за динамику и фразирање у циљу развијања дјечије музичности (Бабић, 2021).

Значај Орфовог инструментаријума у раду са дјецом предшколског узраста

Васпитачи треба да обезбиједје атмосферу у оквиру предшколске установе која је слична дјечијој игри, на шта је управо мислио Орф приликом осмишљавања концепта инструмената за рад са дјецом. Познати њемачки композитор и педагог Карл Орф је осмислио и конструисао групу инструмената прилагођених потребама предшколског и раног школског узраста. Он је наглашавао значај свирања дјечјим инструментима, а и посветио посебну пажњу овом концепту (Стојанчевић и Дамјановић, 2022). Сматрао је да би требало подстаћи сву дјецу да учествују у свирању дечјих инструмената и извођењу музике. Дијете које је учесник у у Орфовом инструментаријуму не осјећа притисак који извођење на инструменту најчешће носи, јер је у групи са својим вршњацима (Маринковић, 1994). Чак и у соло дионицама, остала дјеца се неће осјећати запостављеним јер свој задатак схватају озбиљно. Захваљујући Орфовом приступу, буди се дјечија музичка свијест и чула, осјећај за вријеме и простор и смисао за боју, стил, емоцију и друге значајне естетске аспекте умјетничког дјела. Орф је познат и по свом дјелу „Музика за дјецу“ у којем је издвојио пет томова комада за дјецу.

Орфови инструменти су веома једноставни. Да би владали њима, потребна је веома кратка обука. Слушајући свирање наставника дјеца ће без прооблема и са интересовањем узети учешће у свирању на неком од Орфових инструмената. Основни циљ је да што више дјеце свира на што више инструмената. Пожељна је подјела у групе, а потом одвојено вјежбање са сваком групом па тек онда долази заједничко музицирање сваке групе. Инструменте је потребно постепено уводити у настави, односно годишње 3–4 инструмента. Примјеном овог инструментаријума у раду с дјецом, васпитач утиче на cjелокупан развој, обогаћује социо-емоционална искуства, моторичке вјештине, когнитивне способности и вербалну комуникацију (Мајорфи и Стефановић, 2022), што је више него довољан разлог да се пажња посвети управо овим инструментима и исти примјене када је у питању предшколски узраст.

САСТАВ ОРФОВОГ ИНСТРУМЕНТАРИЈУМА

Дјечији инструменти се дијеле у двије групе инструмената, а то су ритмички и мелодијски инструменти (Тракиловић, 2002). Ритмички инструменти су без одређене висине или са једном статичком непромијењеном висином. У ту групу спада неколико инструмената: штапићи, тријангл, чинеле, кастањете, звечке и прапорци, даире, мали ручни бубањ, велики и дрвени бубањ. Мелодијски инструменти представљају инструменте са одређеном висином тона. У ту групу спадају звончићи – глоншпил, ксилофон и металофон.

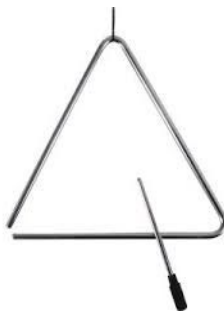
Слика 1. Орфов инструментаријум

Штапићи су најједноставнији међу дјечијим инструментима. У питању су два обична штапића дуга око 20 цм (Слика 2). Звук се добија ударањем једног штапића о други који мирује.

Слика 2. Штапићи

Тријангл (Слика 3) представља округла метална шипка савијена у облику троугла. У вријеме извођења он је окачен за један држач који је причвршћен о пулт. Триангл може имати и посебан сталак. Звук се производи ударањем металног штапића који лежи на првом зглобу кажипрста удаљен 3-4 центиметра. Звук може бити различите јачине, може да траје дуго, а прекида се лијевом руком.

Слика 3. Триангл

Чинеле представљају металне плоче тањирастог облика, без одређене тонске висине и користе се у пару или појединачно (Милошевић, Пећанац и Војновић, 2022). Дјечији инструментариј користи два пара чинела различитих по величини, при чему већи пар производи већи звук, а мањи пар слабији звук. Држе се изеђу палца и кажипрста, а звук се производи ударањем једне о другу (Слика 4).

Слика 4. Чинеле

Кастањете (Слика 5) јесу шкољкастог облика. Веома су интересантне због упадљивог умјетничког рада по површини, јер дају карактеристичан праскав тон. Јављају се у два вида: шкољкасте, које се држе у рукама, везују врпцом око палчева и углавном пластичне кастањете са дршком. Могу се направити од већих орахових љуски уколико се на њих прилијепи прстен од платнене траке (Ђурковић-Пантелић, 1998).

Слика 5. Кастањете

Прапорци су инструмент који нема одређену висину тона (Слика 6 и 7). Састављени су од неколико презеразних металних лоптица у којима се налази по једна куглица. Причвршћени су за метални полукруг који се завршава ручицом. Звечка је кугла испуњена ситним зрнцима. Трешењем инструмента добија се уједначен звук.

Слике 6. и 7. Прапорци и звечке

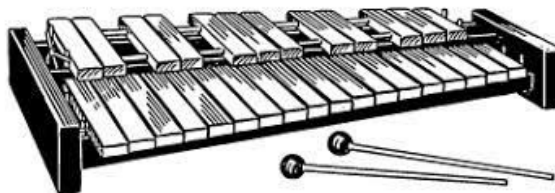
Поред наведених, користе се и велики бубањ и дрвени бубањ четвртастог облика. Тамбурин, односно даире су дјечи такође веома занимљив инструмент. Тамбурин је инструмент без одређене висине звука. На њему се може свирати на више начина – ударањем десног длана обиљежава се са нотним вратом на ниже, ударањем врховима прстију обиљежава се са нотним вратовима на ниже, а титрањем тамбурина металне плочице у обручу такође производе звук. Мали ручни бубањ је инструмент без одређене висине тона сачињен од дрвеног обруча са затегнутом кожом са једне стране. Поред наведеног, постоје и нетипични инструменти, а то су они који нису у саставу Орфовог инструментаријума, али их васпитачи често укључују у рад с обзиром да то да су доступни у већини васпитно-образовних институција - синтисајзер, електрични клавир, усна хармоника, гитара и др.

Након оспособљавања ученика за пјевање из нотног текста, почиње се и са свирањем на мелодиским инструментима, најчешће ксилофону или металофону. Потребно је да се ученици постепено оспособљавају за складо музицирање у ансамблу, што се постиже свирањем лакших аранжмана (Тракиловић, 2002). Мелодијски инструменти могу да донесу вокалну дионицу дословно или само кључне тонове – мелодије. Звончићи (Слика 8) су састављени од металних плочица различите дужине и различитих тонова. Оне су привршћене преко дрвеног рама са траком од филца. Овај инструмент је раније, умјесто плочица, имао звончиче због којих је и добио име.

Слика 8. Звончићи

Ксилофон (Слика 9) је састављен од дрвених плочица. Тон се добија ударом дрвене палчице о плочице. Плочице су поредане по дужини и по одговарајућем тонском реду, а највише их има 42. Осим учешћа у оркестру, овај инструмент је занимљив и као солистички.

Слика 9. Ксилофон

Металофон представља мелодијски инструмент који је сличан звончићима (Слика 10). Његове плочице су од тежег метала смјештене на мали сандучић, који има функцију резонатора, а боја звука је пунија и тамнија. Двије су основне врсте инструмената са плочицама, а то су дијатонски и хроматски. Прва врста инструмената са плочицама садрже тонове С – дур љерствице и допунске плочице *fis* и *be* које могу да се ставе умјесто *f* и *h*, што даје могућност свирања композиција у другим љествицама.

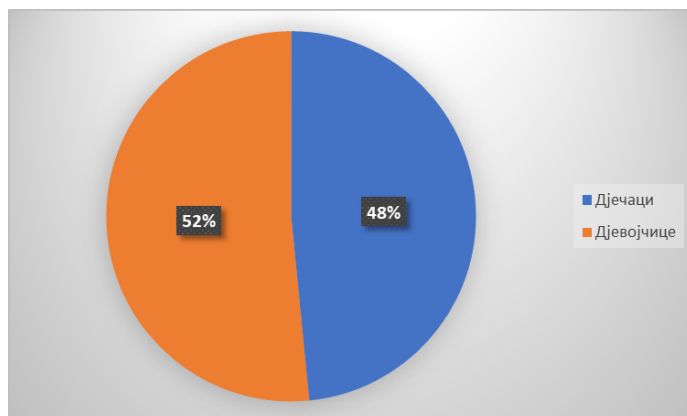
Слика 10. Металофон

Хроматски инструменти са плочицама садрже све тонове хроматског низа које одговарају распореду бијелих и црних дирки на клавијатури, па се може свирати у свим тоналитетима. Дионице за ове инструменте се пишу на исти начин. На металофону и звончићима се могу, претежно, изводити сви примјери који су предвиђени за предшколски узраст.

МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

Предмет овог истраживања је примјена Орфовог инструментаријума када су у питању дјеца предшколског узраста. Истраживање је спроведено дана 17.10.2023. године, а узорак су чинила дјеца предшколског узраста која похађају ПУ „Чика Јова Змај“ у Бијељини. За потребе овог истраживања осмишљена је активност под називом „Осмисли своју пјесму“. Циљ истраживања је био утврдити да ли постоје разлике између дјечака и дјевојчица када је у питању избор инструмената. Организована је активност у којој су дјеца експериментисала са

различитим инструментима – бубњеви, штапићи, тријангл, звечке, кастањете, чинеле и прапорци. У уводном дијелу покренута је дискусија о различитим звуковима које инструменти производе и како се могу комбиновати како би створили своју јединствену пјесму. Затим су дјеца подијељена у групе на дјечаке и дјевојчице. Добили су задатак да осмисле своју оригиналну пјесму користећи неке од Орфових инструмената. На крају је свака група извела своју пјесму. Узорак је чинило 31 дјечака и 33 дјевојчица предшколског узраста.

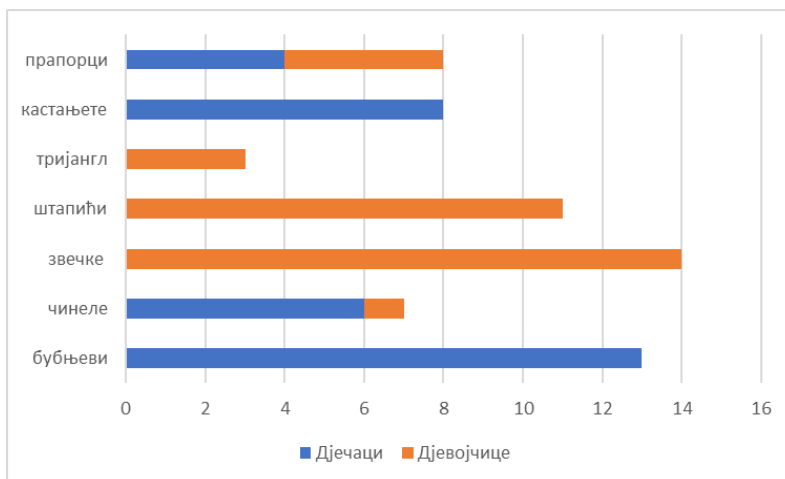

Графикон 1. Узорак истраживања

Из Графикона 1 примјетно је да је нешто већи проценат дјевојчица у односу на дјечаке, али ова разлика од 4% није толико значајна, те омогућава адекватно поређење и одговор на питање: Да ли постоје разлике између дјечака и дјевојчица када је у питању избор инструмената.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

Реализована активност подстиче креативност, сарадњу и музичко искуство код дјеце, док истовремено омогућава употребу Орфовог инструментаријума на интерактиван и забаван начин. Резултати истраживања су показали занимљиве аспекте у вези са избором инструмената код дјеце предшколског узраста (Графикон 2).

Графикон 2. Избор Орфовог инструментаријума према полу

Изражено у процентима, резултати истраживања показују следеће:

Табела 1. Избор Орфовог инструментаријума према полу

Инструменти	Дјечаци	Дјевојчице
Бубњеви	100%	0%
Чинеле	85.7%	14.3%
Звечке	0%	100%
Штапићи	0%	100%
Тријангл	0%	100%
Кастањете	100%	0%
Прапорци	50%	50%

У току активности „Осмисли своју пјесму“, примјетно је да су дјечаци и дјевојчице показали различите склоности према одабиру инструмената. Дјечаци су чешће бирали бубњеве, чинеле и кастањете, инструменте који имају снажније и ритмичке карактеристике. Ово указује на склоност дјечака према енергичнијем музичком изражавању. С друге стране, дјевојчице су чешће бирале звечке, штапиће и тријангл, инструменте који су мелодичнији и њежнији. То сугерише да девојчице имају тенденцију да бирају инструменте који омогућавају изражавање емоција и мелодије. Занимљиво је то да су прапорци инструмент који су подједнако користили дјечаци и дјевојчице, а као претпоставке тога се може навести то што су истовремено повезани са ритмичким аспектима музике, али и изражавању емоција кроз покрет, што одговара интересовању и дјечака и дјевојчица. Добијени резултати истраживања пружају увид у различите музичке преференције и склоности између дјечака и девојчица предшколског узраста. Ови резултати указују на важне импликације за педагошки рад и подршку развоју дјеце кроз музичке активности. Чињеница да су дјечаци чешће бирали бубњеве и чинеле, инструменте са ритмичким карактеристикама, сугерише на њихову тенденцију да изражавају своју енергију кроз музику. То може бити важно за разумијевање потреба дјечака и прилагођавање активности које подстичу ритмичко изражавање. С друге стране, дјевојчице су показале већу склоност према мелодичним инструментима као што су звечке и штапићи. Ово указује на њихову тежњу да изразе своје емоције и стварају мелодије. То може имати импликације за развој емоционалног изражавања код дјевојчица и подршку њиховом музичком развоју.

ЗАКЉУЧАК

Орфов допринос огледа се у прилагођавању различитих врста инструмената дјечи. Њихова предност огледа се у њиховој једноставности и лакоћи руковања. Орфов инструментаријум је дизајниран да подстакне дјецу на активно искуство музике, развијајући им љубав према музици и креативности. Орфов инструментаријум омогућава различите музичке активности које дјеца могу да изводе користећи различите музичке инструменте и предмете. Дјеца могу да користе различите ритмичке инструменте да би изразили различите ритмичке обрасце. Ово им помаже да развију осјећај за ритам и координацију. Поред тога, дјеца могу да истражују мелодију користећи мелодијске инструменте, као што су ксилофони, металофони или звончићи. Примјена наведених инструмената у раду са дјецом би требала да буде што чешћа, с обзиром на њихову разноликост и многобројне користи за музички и остале аспекте развоја дјетета.

Резултати спроведеног истраживања указују на значајне разлике у музичким преференцијама између дјечака и дјевојчица предшколског узраста. Дјечаци често бирају инструменте који наглашавају ритам и енергију, док дјевојчице чешће бирају мелодичне инструменте који омогућавају изражавање емоција и стварање мелодија. Ове разлике у склоностима важне су за развој музичке креативности и емоционалног изражавања код дјеце. Осим тога, ово истраживање указује на важност пружања разноврсних музичких искустава дјечи како би им се омогућило да истраже различите инструменте и музичке стилове.

Васпитачи и родитељи могу користити ове информације како би прилагодили музичке активности у складу са индивидуалним потребама дјете и подржали њихов развој кроз музику. Истраживање такође подсјећа на важност инклузивног приступа музичком образовању, гдје се дјеца подстичу да експериментишу и изражавају себе кроз музику без обзира на пол.

ЛИТЕРАТУРА

- 1.Бабић, М. (2021). Развијање ритмичких способности употребом бројалица и Орфовог инструментарија. *Бијељински методички часопис* бр. 10, 12-21.
- 2.Ђурковић Пантелић, М. (1998). *Методика музичког васпитања дјеце предшколског узраста*. Шабац: Висока школа за образовање васпитача.
- 3.Мајорфи, С. и Стефановић, С. (2022). Орфов инструментаријум и његова примена у раду са дјецом предшколског узраста. Зборник радова са међународне конференције у Вршцу: *Савремени изазови у дидактици и образовању*, 66-72.
- 4.Маринковић, С. (1994). *Историја музике за средње музичке школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства,
- 5.Милошевић, В., Пећанац, М. и Војновић, М. (2022). Музички инструменти дечјих састава. Зборник радова са међународне конференције у Вршцу: *Савремени изазови у дидактици и образовању*, 7-12.
- 6.Марјановић, Д. (2023). Примјена Орфовог инструментарија у предшколским установама. *Бијељински методички часопис* бр. 14, 68-81.
- 7.Стојанчевић, М. и Дамјановић, Ј. (2022). Дјечији музички инструменти. *Бијељински методички часопис* бр. 13, 29-38.
- 8.Тракиловић, Д. (2002). *Музичка култура са методиком у разредној настави*. Бијељина: Учитељски факултет у Бијељини.

Summary

The research on the application of Orff's methodology in working with preschool children focused on analyzing the choice of instruments and musical expression among boys and girls. Through the activity "Create Your Own Song," where children experimented with various Orff instruments, their individual preferences in choosing instruments were investigated. The results revealed significant differences in preferences, with boys often choosing instruments that emphasize rhythm and energy, while girls more frequently chose melodic instruments that allow for the expression of emotions and melodies. This research highlights the importance of adapting musical activities to support diverse child development through music and the need for an inclusive approach to music education.

Keywords: *Orff instruments, Preschool age, Preferences, Musical activities.*